

ктури матимуть на ринку праці наступні наслідки:

- підвищення попиту на висококваліфіковану робочу силу в зв'язку з пріоритетним розвитком інноваційних галузей;
- підвищення попиту на працівників академічної, галузевої, заводської науки, розробників НДДКР;
- підвищення потреби в працівниках соціальної сфери у зв'язку з переорієнтацією на пріоритетний розвиток таких її галузей як рекреація, туризм, готельне господарство, що відзначаються високою трудомісткістю і здатний забезпечити значний приріст робочих місць;
- перетік робочої сили в інші сектори сфери нематеріальних послуг (інформаційні послуги, освіта, культура, мистецтво) у зв'язку з посиленням їх ролі у формуванні та розвитку трудового потенціалу;
- збільшення попиту на робочу силу в зв'язку з повним використанням виробничих потужностей і ефективних робочих місць у таких галузях, як легка, харчова промисловість, машинобудування, де у зв'язку зі спадом виробництва вони недовикористовувалися;
- зростання попиту на робочу силу в таких важливих для економіки України галузях, як транспорт і зв'язок, ринок послуг яких далеко ненасичений і має тенденцію до зростання.

**Мельник С. В., Кошелєва Г. Б., кандидати екон. наук
НДІ соціально-трудових відносин**

ПРО ВПЛИВ ЗАПРОВАДЖЕННЯ СПЕЦІАЛЬНОГО РЕЖИМУ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ЗБЕРЕЖЕННЯ ДНЮЧИХ ТА СТВОРЕННЯ НОВИХ РОБОЧИХ МІСЦЬ НА ТЕРИТОРІЯХ ПРІОРИТЕТНОГО РОЗВИТКУ (НА ПРИКЛАДІ ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

Реалізація спеціального режиму інвестиційної діяльності на Луганщині направлена на формування підвалин для економічного зростання обсягів виробництва та реалізації виробництва товарів і послуг, реанімацію підприємств промисловості, транспорту та невиробничої сфери, підвищення зайнятості, реального зростання рівня життя населення і стабілізацію безробіття у старопромислових регіонах, започаткована Законом України «Про спеціальний режим інвестиційної діяльності на територіях пріоритетного розвитку в Луганській області» та

«Про внесення змін та доповнень у деякі закони України з питань оподаткування у зв'язку із запровадженням спеціального режиму інвестиційної діяльності на територіях пріоритетного розвитку в Луганській області», Постановами Кабінету Міністрів України № 755 від 29.04.99, № 930 від 31.05.99, № 1199 від 5.07.99.

Слід зазначити, що зараз готуються до прийняття ще декілька постанов Кабінету Міністрів України, направлених на подальшу реалізацію відповідного напрямку діяльності.

Регіональні особливості розвитку території пріоритетного розвитку Луганщини

Міста Брянка, Первомайськ, Стаханов входять до агломераційного утворення з чисельністю близько 300 тис. осіб, яке розташоване на заході Луганської області, включає в себе загалом 8 міст та понад 30 селищ міського типу й охоплює територію в 1000 кв. км.

Економіко-географічне розташування регіону досить вдале, що пояснюється:

- близькістю до обласного центру;
- транспортною доступністю (на відстані 20 км знаходиться транспортний вузол — станція Попасна, 4 км — залізниця Дебальцеве—Луганськ, 10 км автомагістраль Волгоград—Кишинів, 35 км — Ростов—Харків і т. д.);
- наявністю власних корисних копалин (вугілля, залізна руда) та будівельної сировини (мергель, глина, пісок, доломіти);
- зручним для розбудови транспортної, житлової та виробничої інфраструктури хвилясто-платоподібно-рівнинним рельєфом (північна частина Донецького кряжу).

Особливостями Стахановської агломерації слід вважати:

◆ концентрацію підприємств промисловості, і перш за все вугільної промисловості та машинобудування (до 1994 року в регіоні на промисловість припадало близько 65,0 % зайнятих), які були зорієнтовані на виробництво засобів виробництва;

◆ загрозливу демографічну ситуацію порівняно як з Луганською областю, так і з Україною в цілому. Так, станом на 1996 рік природне скорочення становило: в м. Стаханові — 11,7 осіб (на 1000 мешканців), у м. Брянці — 14,5 осіб, у м. Теплогорську — 17,3 осіб, а в м. Алмазне — 24,4 осіб, що набагато вище як середньообласного показника (-10,1 осіб), так є і одним із самих високих показників серед міст України. Перевищення серед-

ньообласного рівня характерне і для такого демографічного показника, як міграційне скорочення. Якщо для всіх вугільних регіонів області воно складало в 1996 році — 9,3 осіб (на 1000 мешканців), то в містах Стаханові, Брянці, Первомайську та Кіровську — відповідно: -10,1; -16,3; -14,5 і -13,6 осіб на 1000 мешканців;

♦ концентрація великої кількості об'єктів вугільної промисловості, які підлягають ліквідації у зв'язку з її реструктуризацією. Так, із 25 шахт Луганської області, що закриваються, 9, або 36,0 % розташовані на території Стахановського регіону. Це призводить не тільки до зростання соціальної напруги на місцевих ринках праці, а й до суттєвого погіршення екологічної ситуації. Має місце прогноз щодо підтоплення земель ґрунтовими водами, можливих геоструктурних та геоморфологічних змін в антропогенній структурі земельних площ, провалів, вимокання рослин, порушення будівель, виходу на поверхню метану тощо.

Аналіз стану збереження діючих та створення нових робочих місць за 1999 рік

За інформацією облдержадміністрації станом на 1.01.2000 до територій пріоритетного розвитку залучено \$1 млн інвестицій для реалізації проекту щодо будівництва шахти «Петровеньківська» (м. Красний Луч) із загальної кошторисної вартості в \$45 млн. Фінансування здійснюють — австралійська фірма «Сі Сі Ай», німецька фірма «Саартек» і Євробанк реконструкції та розвитку. Ця інвестиція дозволить створити на першому етапі 300 робочих місць.

Загалом на вказану дату розглянуто 32 проекти від 24 підприємств та фірм, у т. ч. від 2 іноземних. Загальний розмір передбачуваних інвестицій складає \$360 млн, обсяг створення нових робочих місць — 20 000 одиниць, обсяг збереження діючих робочих місць — 5,1 тис. од., у т. ч. по Стахановському регіону — \$276 млн, 16,3 тис. од. та \$4,7 тис. відповідно. Слід звернути увагу на те, що:

- обидва міжнародні проекти зорієнтовані на Краснолуцько-Антрацитівський регіон (загальний їх розмір — \$46 млн);
- серед вітчизняних інвесторів є тільки один представник інших областей України;
- в структурі проектів за обсягами інвестування та створення нових робочих місць питома вага тих, що направлені на розширення виробництва при збереженні профілю та номенклатури

продукції, становить відповідно 48,5 та 34,0 %; не потребують державного кредитування, тобто зорієнтовані вкладати кошти з особистого прибутку (це оцінка авторів записки) — 1,4 та 2,5 %; міжнародних проектів — 13,1 та 3,5 %; націлені на виробництво номенклатури продукції із застосуванням з боку держави пільгового кредитування — 37,0 та 60,0 %.

Таким чином, станом на 1.01.2000 за рахунок спеціальних режимів інвестиційної діяльності ще не створено жодного робочого місця, що пояснюється перш за все тим, що безпосередня робота над реалізацією основ та принципів територій пріоритетного розвитку розпочалася з 1 липня 1999 року. За такі стислі терміни іншого і не слід було чекати. Але аналізуючи інвестиційні проекти можна зробити висновок про те, що в близькій перспективі із запропонованих обсягів залучення інвестицій і створення чи збереження робочих місць слід очікувати принаймні \$52,5 млн та 1200 одиниць відповідно, або 14,6 % та 6,0 % від перспективного загалу, що є нормальним показником для нинішніх умов соціально-економічного розвитку України та для зіставлення з відповідними аналогами за вільними економічними зонами країн СНД.

Крім того, ці найбільш потенційні інвестиційні надходження, зорієнтовані на вартість створення одного робочого місця в \$43,8 тис., що свідчить про високу матеріало-, енерго- та металомісткість виробництва, тоді як середня вартість створення 1 робочого місця за всіма проектами складає \$18 тис.

На наш погляд, занижена проектна чисельність працівників при організації виробництв вітрильних вітрогенераторів, сіялки «Клен» та деяких інших проектів.

Крім інвестиційних проектів, що направлені на розвиток територій пріоритетного розвитку в розрізі Програми закриття неперспективних вугільних шахт і розрізів, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 28.03.97 за № 280, прийнята Програма створення робочих місць у разі закриття шахт і розрізів Мінвуглепрому України (затверджена постановою Колегії Мінвуглепрому від 24.02.98 за № 3). У цій Програмі передбачено для Стахановського регіону фінансування створення 2797 (або 33,1 % від кількості створюваних робочих місць для шахт Луганської області, що закриваються) робочих місць вартістю 371,3 млн грн., або 53,7 % від загального обсягу фінансування цього напряму по всіх шахтах Луганщини.

Фактичні показники такі:

- профінансовано створення 625 (22,3 % від плану) робочих

місць;

- виділено та освоєно для цієї мети 22,6 млн грн., або 5,9 % від загалу;

- середня вартість створеного робочого місця — 36,3 тис. грн., що майже в 2 рази нижче від встановленого проектами нормативу.

За попередніми даними на створені робочі місця працевлаштовано не більш як 60,0 % вивільнених шахтарів.

У цілому по регіону стан щодо створення нових робочих місць на підприємствах різних форм власності такий:

Таблиця 1

**ДИНАМІКА СТВОРЕННЯ НОВИХ РОБОЧИХ МІСЦЬ
НА ПІДПРИЄМСТВАХ РІЗНИХ ФОРМ ВЛАСНОСТІ**

Місто, рік	Передбачено ввести в дію, одиниць	Потреба в працівниках, особи	Фактично введено в дію робочих місць	
			одиниць	у % до плану
<i>Брянка</i>				
1996	625	625	308	49,3
1997	220	220	259	117,7
1998	90	172	89	98,9
1999 (8 міс.)	н/д	282	н/д	—
<i>Первомайськ</i>				
1996	1060	1060	260	24,5
1997	2100	2100	190	9,0
1998	90	н/д	71	78,8
1999 (8 міс.)	н/д	129	н/д	—
<i>Стаханов</i>				
1996	985	985	744	75,5
1997	510	510	410	80,4
1998	200	256	200	100,0
1999 (8 міс.)	н/д	171	н/д	—

За винятком нових робочих місць, які створені за рахунок державних коштів відповідно до Програми створення нових робочих місць при закритті шахт і розрізів, лівова частка припадає на недержавні підприємства торгівлі та сфери послуг. Рівень працевлаштування на зазначені підприємства безробітних, які стоять на обліку в центрі зайнятості, не перевищує 10,0 %, що характерно для загальної для держави картини.

Аналіз показників табл. 1 свідчить про те, що за останні 3 роки в Стахановському регіоні намітилася тенденція до зменшення фактичної кількості створюваних робочих місць (з 1312 од. в 1996 році до

360 од. в 1998 році, або в 3,6 рази). Фахівці центрів зайнятості навчилися прогнозувати та планувати цей показник і рівень помилки у співвідношенні факт/план у 1998 році не перевищував 25-відсотковий рівень, що є досить високим результатом у прогнозуванні динамічного ринку праці. За рахунок коштів фонду соціального захисту в регіоні за період з 1996 по 1999 роки було створено лише 65 робочих місць, що підтверджує залишковий підхід з боку держави щодо фінансування активної політики зайнятості.

Пропозиції щодо вдосконалення механізму спеціального інвестування на територіях пріоритетного розвитку

Попереднє вивчення проблеми формування Стахановської території пріоритетного розвитку свідчить про те, що регіональні та міські управлінські структури виконують значну, багатofункціональну роботу щодо запровадження відповідного інвестиційного напрямку. Поряд із цим, на наш погляд, для більш ефективної та результативної діяльності у сфері підвищення рівня зайнятості та стабілізації безробіття шляхом створення нових чи збереження діючих робочих місць слід

на державному рівні:

- сприяти Луганській облдержадміністрації в організації рекламно-консультативної діяльності щодо розвитку територій пріоритетного розвитку шляхом надання безоплатного радіо- та телеєфіру, рекламаційних сторінок чи газетних площ у державних газетах, створення відповідних агентств при посольських чи консульських інформаційних відділах у країнах, де мешкають потенційні інвестори;

- доповнити Порядок розгляду і схвалення інвестиційних проєктів, що реалізуються у пріоритетних галузях (підгалузях), виробництвах та територіях пріоритетного розвитку в Луганській області (Постанова Кабінету Міністрів України від 31.05.99 за № 930) пунктом, який передбачав би участь регіональних центрів зайнятості у здійсненні експертизи проєктів бізнес-планів інвестиційного спрямування в частині обсягів створюваних робочих місць, їх вимог до професійно-статевої та освітньої структури місцевої робочої сили та відповідності попиту на робочу силу, що складатиметься на ринках праці;

- ввести порядок, за яким виключно всі питання фінансування та створення нових робочих місць із будь-яких джерел надходження (фонд соціального захисту, Мінвуглепром, місцеві бюджети тощо) повинні «проходити» через Комітет з питань територій пріоритетного розвитку та обласний центр зайнятості;

- розробити та прийняти нормативний документ, який дозволяв би управління територій пріоритетного розвитку передавати на умовах тимчасової оренди незавантажене обладнання та недовикористані виробничі площі підприємств-банкрутів, чи тих, що використовують виробничі потужності менш як на 30,0 %, потенційним вітчизняним та іноземним інвесторам;

- ввести норму, за якої не менш як на 50,0 % нових робочих місць, створених на територіях пріоритетного розвитку, працює незайняте населення, яке перебувало на обліку в центрі зайнятості не менш як 6 місяців;

На регіональному рівні:

- ◆ виділяти кошти з обласного та місцевих бюджетів на створення привабливих умов для потенційних інвесторів (відтворення природного ландшафту, зменшення екологічного навантаження, будівництво житла для іноземців з еwentуальними умовами проживання, реконструкція транспортної інфраструктури, зниження криміногенної ситуації і т. д.);

- ◆ визначити, що найбільш перспективними, маловитратними та зорієтованими на якісну структуру місцевої робочої сили і використання сировинної бази регіону видами виробничої діяльності є збирання з імпортних комплектуючих продукції авто- та приладобудування; виробництво на зарубіжних технологіях будівельних матеріалів; формування складських та розфасовуючих ліній для транзитних (через Україну) товарів; утилізація відходів промисловості для виробництва з них гумово-технічних виробів, будівельних конструкцій тощо;

- ◆ сприяти формуванню на територіях пріоритетного розвитку сітки недержавних агентств з працевлаштування.

Петюх В. М., канд. екон. наук, доц.

Київський національний економічний університет,

Маршавін Ю. М., канд. істор. наук, доц.

Інститут підготовки кадрів

Державної служби зайнятості України

КРИТЕРІАЛЬНІ ОЗНАКИ МОДЕЛЕЙ РИНКІВ ПРАЦІ В СОЦІАЛЬНО ОРІЄТОВАНИЙ ЕКОНОМІЦІ

У вітчизняній економічній літературі немає єдиного підходу до визначення типів моделей ринку праці. Відсутні також єдині критерії для визначення типу моделі. Найчастіше автори назива-